

1925 чылдың август
31-де үнүп эгелээн

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

№120
(19310)

2019 чылдың
октябрь 22
вторник

Хүннүң үнери — 07:14

Ажары — 17:13

Хүн дурту — 09:59

солуннун сайтызы // shyn.ru

электроннуг почтазы:

shyntuva@mail.ru

shyntuva@yandex.ru

Садар өртээ хостуг

12+

Хүннүң айтыры

ТУДУГ АЖЫЛЫ ШАПКЫНЧААН

Хову-Аксында уруглар садының немелде тудуу.

Республикага тудуг ажылы
ыпкын болур деп, Тываның
тыңы 2019 чылдың эгезинде
дугаалап турган. Ынчалдыр
күрүнениң федералдыг
редилгени хөгжүдөр» про-
имазы-биле школалар, уруг-
садтары туттунуп эгелээн.
о эрткен дыштаныр хүннерниң
далы-биле алырга, Кызыл хоо-
ра, Улуг-Хемде, Чеди-Хөлде, Тес-
де чаа школалар болгаш уруглар
арының немелде тудугларында
дар кидин түлүк чоруп турар.
ызыл хоорайның «Южныйда»
олуттуг школаны бо чылдың сен-
ь айга чедир кылып дооскаш,

дужаар турган. «Өлчей» компаниязы
Кызылдың «Южный» микрорайонунда
үш каът школаны 2018 чылда тудуп
эгелээн. Чартык миллиард рубль хире
түңнүг школа тудуу — компанияның эң
улуг ажылы бо. Каш чыл бурунгаар
Спутникте туттунган школага ол дөмей.
Мындыг чараш, чырык школага уруглар
удавас өөренип кире бээр деп, ТР-ниң
өөредилге сайыды Татьяна Санчаа
демдегледи. Яамының ажилдакчылары
тудугларны кичээнге эргий кезип,
оларны доктаамал хыналдада алган.

«Амгы үеде тудугнуң монолиттен
өзүн база газобетон блоктардан ха-
наларын тудуп үндүрүпкен. Ооң-биле
чергелештир инженер четкилерин чо-
рудуп, чоок-кавыда девискээрниң чаа-

гайжыдылганы эгелээн. Керээ ёзугаар
октябрь 30-де дужаар турган, сентябрь
1-де оолдар, уруглар маңаа өөренип
эгелээр кылдыр, ажилды шалыпкын
доозар дээш кызып турдувус. Ынчалза-
даа ам-даа чедир кылыр ажилдар бар
болган, оруктарны дескилээр, спортчу
шөлдүң кырын шывар база иштин шут-
куур дээн ышкаш, ам декабрь эгезинде
албан доозар ужурулуг» — деп, тудуг ал-
бан чериниң төлээзи шын-на сеткилин
чугаалап турду.

Оон ыңай Кызылдың 7 болгаш 11
дугаарлыг уруглар садтарында не-
мелде тудуглар шапкын чоруп турар,
доостурунун кырында келген, иштиги
ажылдар арткан. Ийи ясли бөлүү ии-
тизи-биле үженден эвээш эвес уругну
удавас хүлээп алырынга белең. Ол ыш-
каш Кызыл хоорайда «Дагжы» тудуг ал-
бан чери 280 олуттуг уруглар садының
ниити тудуун дооскан. Объектинин
ханалары болгаш ажил-агый тудуг-
лары белең, иштиги инженер четки-
лери, чылыдылга дериг-херекселдери
коштунган, иштиги ажилдар чорудар
бригада ажылын дарый доозар дээш,
шудургу ажилдап турар. Октябрь 30-
ге чедир тудугну ажыгдалче кириерин
азап турар.

А кожуннарда байдалды көөр бол-
за, школалар, уруглар садтары база-ла
шалыпкын туттунуп турар.

Улуг-Хем кожуннун Шагаан-Арыг-
да «Солнышко», «Ручеек» уруглар
садтарында немелде тудугну база-ла
«Өлчей» КХН албан чери хүлээнип
алгаш, ында ажилдарны чорудуп ту-
рар. «Солнышко» уруглар садында
(Уланчызы 3-кү арында).

Кызылхоорайда чаа уруглар сады.

Хүннүң медээлери

УРУГЛАР САДТАРЫ
НЕМЕЖИР

Уруглар садтарынга улай тудуг чору-
дугазын шуудадырын Тываның Баштыңы
харысалгалыг яамылардан негээн.
Яамылар аразында кады ажилдажылга
кошкак болганындан тудуглар чүгле
күзүн эгелеп, хуусаазындан озалдап
турар. Федералдыг программа ёзугаар
республиканың 21 уруглар садтары не-
мелде оран-сава-биле хандырткан
турар ужурулуг, а бөгүнгү байдал-биле ту-
дуглар чүгле 30-40 хуу кылдыган. Чазак
Даргазының негелдезин күүседир-биле
Кызылда болгаш кожуннарда уруглар
садтарынга улай тудугларны бо чылдың
төнчүзүңге чедир доозарын Тываның
Өөредилге, Тудуг яамыларының удур-
тукчулары болгаш тудугжулар хүлээнген.

БЮДЖЕТ-2020

ТР-ниң бюджет хойлузу ёзугаар
2020 болгаш 2021-2022 чылдарда
республика бюджетинин дугайында
хойлу төлөвилелин ТР-ниң Дээди
Хуралының депутаттарының сайгарыл-
газынче ноябрь 1-де дамчыдар. Дээди
Хуралдың Даргазы Каң-оол Давааның
даалгазы-биле Тываның парламенти-
зинде республиканың кол саң-хөө до-
кументизин сайгарып көөрүңге белеткел
эгелей берген.

АВТОНОМНУГ ЭНЕРГИЯ
БУДУРУКЧУЛЕРИН
ТУРГУСКАН

Тускай инвестиция программасы ёзу-
гаар республикада бир дугаар энергия
бүдүрер автономнуг тургузулганы ок-
тябрь 18-те Мөңгүн-Тайга кожунда ажыг-
лалга кириген. Мугур-Аксы суурда 400
кВт, а Кызыл-Хаяда 150 кВт күчүлүг, хүн
чылыг-чырының дузазы-биле ажилдаар
амгы үениң дериг-херексели Тываның
Чазааның болгаш «Хевел» КХН-ниң ара-
зында дугуржулга ёзугаар тургустунган.
Энерготургузулганын тудуу болгаш
ажыгдалга кириеринин талазы-биле
ажылдар инвесторнун акша-хөренгизи-
биле чоруттунган.

ДИШ ЭМЧИЛЕРИНИН
БИЛИН БЕДИДЕР

Республиканың диш эмчилери эртем-
практиктиг конференцияны эрттирип,
чедишкиннерин болгаш келир үеде
сорулгаларын чугаалашкан. Аңаа ии-
тизи-биле 90 ажыг эмчи, ооң иштинде
Красноярск хоорайның төлээлери кириш-
кен. Сибирь федералдыг округтун улуг
стоматологу, профессор Василий Аля-
мовский баштаан аалчылар диш эмнээр
талазы-биле чаа чүүлдерни хүн бүрүде
ажыгдалга кириеринин аргаларын айтып
берип, лекцияларны номчаан. Конферен-
ция соонда эмчилер ноябрь 13-ке чедир
билин бедидип өөрөнгөш, шылгалда
дужаары көрдүнгөн.

Чазак Даргазы социал
четкилерде

АРТАСТЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ — ТЫВА БИЛЕ КАЗАХСТАННЫҢ НИИТИ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Эрткен хуннерде Артас Санаа Тывага бодунуң дагдыныкчы башкылары, тренерлерин эдиртип алгаш келген. ТР-ниң Баштыңы Шолбан Кара-оол Казахстандан келген делегация-биле ужурашкан. Ол дугайында социал четкилерде база бижээн:

«Бир эвес сен Тывага төрүттүнген, маңаа чурттап чораан болуңа, кайнаар-даа чоруй баарыңа, Айже-даа ужа бээрине, демей-ле, тыва болуп артып каар сен. Орус, хакас, азербайджан азы грузин-даа хамаанчок. Эскен чурттуң чуртталгазын уламчылап чурттап чоруур сен. Ындыг улустуң бирээзи — Артас Санаа. Ол бөгүндө Казахстанның хамаатызы, ол чурттуң хүреш талазы-биле чыынды команданың 1 дугаар номери болуп турар.

Артас бо удаада бодунуң чөзүм чуртунче тренер башкыларын чалап эккелгенинге өөрүдүм. Ооң дагдыныкчы башкылары — спорт делегейинде болгаш Казахстанда кончук хундүлүг улус болду. Ол Тыва, Россия биле Казахстанның аразында база бир көвүрүгү тудар дээш бодунуң болгаш башкыларының ат-алдарын ажыглаан. Оларның чүрээнге Тыва, бир-ле чоок, төрөөн болуп, кезээде артар дээрзинге бүзүрээр мен. Мен Артас ышкаш, мында чурттавайн барган, Саян ажыр чурттап чоруур-даа болза, Тывага бердинген, ооң сайзыралы дээш сагыш аарып чоруур бистиң тываларывыска четтиргеним илередиксээр-дир мен.

Артаска Тывадан артык чер чок дээрзин билер бис, ыңдыг-даа бол, Казахстанга ооң спортчу депшилгезинге салдар чедиреринге дузалыг кончук улуска таваргы бергени эки болган. Чогум херек кырында биске төрөлзек казак чонга үезинде 2016 чылда Олимпий оюннарынче кара чаңгыс лицензияны ол чаалап берген болгай. Актюбинск облазындан делегацияны Тывага эдиртип келгенинге боду кымдан артык аас-кежиктиг көстүп-тур.

Келген аалчылар тыва чоннуң мурнунга аажок четтиргенин илередип, эрткен чылын Азияның чемпиону болган Артастың тиилелгези дээрже — Тыва биле Казахстанның ниити тиилелгези дээрзин демдегеп турдулар. Спортчу хүреш федерациязының вице-президенти Даурен Еркинович Жабасов биле «Ер-Бакыт» спортчупатриотчу клубтуң президенти Марат Айтуганович Койлыбаев бистиң оолдарга мастер-класстарны эрттирер. Артастың дагдыныкчы башкылары — афганчы дайынчылар, а ыңдыг улусту бис кончук эки билер бис. Ынчангаш, Олимпиадага белеткенип кириптер бис».

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ БАШТЫҢЫНЫҢ ЧАРЛЫ

Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле
шаңнаарының дугайында

Өөредилге адырынга хей чылдарда ак сеткилдиг ажылы дээш Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

Нина Намажаевна Тарыймааны — Улуг-Хем кожуунуң Арыг-Бажы ниити билигиниң ортумак школазы ниити өөредилгениң муниципалдыг бюджет албан чериниң тыва дыл болгаш чогаал башкызы;

Людмила Валерьевна Шивит-Улуг-Хем кожуунуң Арыг-Бажы ниити ортумак школазы ниити өөредилгениң муниципалдыг бюджет албан чериниң эге башкызы.

Тыва Республиканың Б. Ш. КА

Кызыл хоорай

2019 чылдың октябрь 18 № 220

Тываның Баштыңының ажил-

Чурттар аразының бирги рейизи-бил Шолбан Кара-оол Моолдан ужуп кээр дыңнаткан

Октябрь 21-де Тываның Баштыңы республиканың МИЧ-тиң төлээлери-биле ужурашкан. Аңаа Шолбан Кара-оол Моолче ажил-агыжы сургакчылаашкынче кандыг белеткелдиг чоруур деп турарын дыңнаткан.

Бо хонуктарда Моолдуң Президентизи Халтамагийн Баттулга-биле телефонга чугаалашкан. Тываның Баштыңын Моолдуң Президентизи чалааш, ийи күрүнениң аразында транспорт, кызыгаар, таможня база өске-даа инфраструктура адырында кады кылыр төлөвилелдерни Улан-Бааторга ужуражып чугаалажырын ол саналдаан деп, Шолбан Кара-оол дыңнаткан.

Кады ажилдажылга чорудар кол төлөвилелдерден аңгыда Моол күрүнелден үлегерлеп алыр чүүлдер эвээш эвес дээрзин Шолбан Кара-оол дыңнаткан. Чижээ, моолдар көдээ ажил-агыж продукциязын болбаазырадыр талазы-биле кончук дүрген сайзыралды ап турар. Оларның малының дүгү, кежи, эъди малчыннарынга улуг орулганы берип турар. Шакыңдыг ажылды Тывага шын углап эгелээри-биле 2019 чылда Чазак Баштыңының Айыткалынга «Дүк» төлөвилелди боттандыраарын чугулапайтып турган мен, ыңдыг-даа болза төлөвилел улугла сайзырал ап чадап тур ышкаш. Шуут ажыл чогувайн турар дээрже, меге апаар. Чүге дээрже дүк болбаазырадыр тускай дериг-херекселди садып, төлөвилелге киржип, ону ажыглап эгелээ хууда сайгарлыкчылар база бар. Черле ынчаш моолдарның мал-маганын өзүлдезинде сөөлгү беш чылда өскерилгелер бары дыка көскү. Чадаарда малының өң-чүзүнүнде безин хүрең-сарыг өң колдап эгелээ. Ол дээрже, моолдар көдээ ажил-агыж продукциязын болбаазырадыры-биле бүгү санаашкыннары шын чорудуп турарында деп, журналистер-биле хуралга Шолбан Кара-оол дыңнаткан. Бо чорааш Шолбан Кара-оол Моолдуң Президентизи-биле дүктү болбаазырадырының дугайында, ол ышкаш уксаалыг малды Моолдан кандыг арга-биле үндүрериниң дугайында болгаш өске-даа көдээ ажил-агыж сайзыралыга хамаарышкан чамдык айтырыгны ам бир көдүрүп чугаалажыр дээн.

Тываның-даа, Моолдуң-даа экономиказынга удур-дедир ажыктыг болур чурттар аразының рейизинге хамаарыштыр, тодаргайлаарга Кызыл — Улаангом — Улан-Баатор дугайында айтырыгга Шолбан Кара-оол элээн доктаап, журналистерге элээн тайылбырны кылган. Чижээ, Улаангом биле Кызыл аразы 200 км болза, ол аразыга самолет 25 минута ужар ужурулуг. А бо таварылгада чурттар аразының рейизи Улаангом — Кызыл аразыга безин 2 шак ужуруп кээр. Экономиктиг санаашкыннар-биле алырга, бо рейс орулгалыг болур хамаанчок, хей чарыгдалдыг болуп турар. А бир эвес, Улан-Баатор — Кызыл — Москва дээш рейс ажыттынар болза, самолеттуң кывар-чаар чүүлүн Кызылга немей кудар апаар болза, кайы-даа тала ойнаштыг болурун Чазак Даргазы тайылбырлаан.

Октябрь 22-де Моолче сургакчылаар Шолбан Кара-оол ол күрүнениң Президентизинге өске-даа айтырыгларны дугуржуп чугулаашкынче дээш, дээнин дыңнаткан. Эң баштайгы чурттар да рейстиң кандызын боду хынап, Республика Чазак биле «Хунну Эйр» моол авиакомпаниясы «Кызыл» аэропорту-биле делегей стандартына дүүштүр авиахарылзааны организаастаарын айтырыгларны тодарадыр дээш, октябрь 23-күнде техниктиг ужудуушкунну кылыр.

Журналистер-биле ужуражылга кылганда Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол чурттар аразының бирги авиарейизин белгилеп, айтырыглар талазы-биле баш бурунгаар хуралды база эрттирген турган.

Хуралга республика яамылары биле черлери, чурттар аразының аргыжылга хамааржыр күрүнелерге-чагыргазының органдарының регион эргелелде удуртукчулары киришкен. Оларга кызыл таварты даштыкы хамаатыларның кундунуң, чүк кириер база үндүр сөөртүчүмүн хандырган кызыгаар албаны, кичи, ветеринарлыг хайгаарал база паспорту, санитарлыг, карантинниг дээш өскөк албаннар хамааржыр.

Кызылче октябрь 26-да ужуп кээр рейс чыгарылга болза, Моолдуң Чазакның төлээлери ужуп келир улуг делегация болур деп, Шолбан Кара-оол дыңнаткан. Тыва-биле авиахарыны организаастаарыга моол таланың улуг орулгалдын ол бадыткаан. Чурттар аразының аргыжылгазын «Кызыл» аэропортуңуң ажыгынан россияжи авиасөөртүкчүлөр амдыкты билбээнде, кожоларның эгелээшкенин дет херек.

Тываның Баштыңы чурттар аразының аргыжылгазын республикага ажыктыг санап турар. Бир дугаарында, экономиктиг болуу садыглаашкын кады ажилдажылгазын калбааттап планда. Ол анаа-ла ыңдыг бодалдар эвес-тир, демдеглээ. Республиканың, ылаңгыя кызыл кожууннарының дыка хей чурттакчыларынга рынок орулга ажилдап алырының кол база дүрүм мал дөзү апарган. Кижилер Россияда өрткөк элээн чийк барааннар дээш ынаар чоруп турар.

Россия биле Моолдуң баштыңнарының чазактарының аразында ат салган дугуржылар езугаар ол кады ажилдажылганы чаа деңгелче көдүрери чугула.

Бистин

ТУДУГ АЖЫЛЫ ШАПКЫНЧААН

Тенчүзү. Эгези 1-ги арында).

ер ажилдарын бүрүнү-биле алып, ам кырыкы каадында ажилдар база чылыдылга эткизин кириер. «Ручеёк» адының немелде тудуу барык доозулган деп болур, кырыша чывын чадары болгаш чылыдылга системазын кириери эткан. Ажил дыка шалып-чоруп турар. «Бо уруглар адының улуг ажылы доозулган, ам иштин шуткуп кылыры эткан, келир айда доозуптар аш кызып тур бис» деп, инженер Мерген Өдекпен чугаала-ла. Ийи каат садиктин чанында тудугнуң немелде бергени арака илдең болду. Адаккы адынга спорт залы, танцы ээлдерин аңгылаар дээн. угу-улуг өрээлдер-ле хей. алап-ла, иштики ажилдарын өөрлээр арткан, үжөн хире кылчын эртенден орай кежээ-чедир ажилдап турар.

Шагаан-Арыг хоорайның угул турары каракка көскү. угулар садтарында немелде

Кызыл хоорайның "Южный" микрорайонунда чаа школа.

тудуглардан аңгыда, чаа уруглар садын база тудуп эгелей берген. Бо тудуг келир чылын доостур, аңаа эргежок чугула херек материалдар шупту бар. Тус черниң чурттакчыларын ажилда хаара туткан, олар эртенден орайга чедир дыка кызып ажилдап турарлар. Харын-даа, бо девискээрде

уруглар садтарының немелде тудуунуң материалдарын мында дүжүрүп, шыгжаан. «Кончуг харысалгалыг ажилдарны тудугжулар-биле кады хайгаарап хүнээр-дир мен» деп, кожуунуң өөредилге эргелелиниң инженери Елена Попова ажилын таныштырды. Мынчаар-ла, «Өөредилгени

хөгжүдөр» күрүне программазы-биле, чүгле уруглар садтарынга безин 800 ажыг олутту тудуп, немей ажадыры көрдүнгөн. А «Херээжен чонну ажилче хаара тудары – назы четпээн өөредилге албан черлеринде үш хар четпээн уругларга байдалдарны тургузары» федералдыг төлөвилеп-биле 17 уруглар садтарынга 540 олуттуг тудугларны немей кылып турар. Кызыл-Мажалык, Хандагайты, Самагалдай, Чыргалаңды, Каа-Хемде, Эрзинде, Шагаан-Арыг уруглар садында немелде тудуглар шапкынчаан деп үстүнде демдеглээн мен.

Уруглар садтарының немелде тудуглары бо чылдың төнчүзүнде албан доостур, а чаа школалар тудуу 2020 чылга чедир уламчылаар деп, ТР-ниң өөредилге сайыды Татьяна Санчаа Улуг-Хемге сургакчылап чорааш, чугаалады.

Чеди-Хөлдүң Хову-Аксы суурда «Солнышко» уруглар садының немелде тудуу доосту берген, бо хүннерде

иштики шеверлел, шуткуур ажилдарны кылып турар. Бо ажылды «Тарыс» тудуг албан чери хүлээп алгаш, шалыпкыны-биле кылып доосканы ол. Чырыкты кожар, чылыдылга кириери арткан, ол ажилдарны улаштыр-ла кылып эгелей берген, удавас доозуптар. Оон уругларны хүлээп ап эгелээр деп, чагырга даргазы Сергек Хертек дамчыткан.

Тес-Хемниң Кызыл-Чыраада (Ак-Эрик) чаа школа тудуу август айда эгелээн, ам бо хүнде ажилдарында кидин түлүк. Ийи-Тал школының дөзөвилелинге дөмейлештир кылган, мында чүгле интернат кирбейн турар. А Ийи-Талда аныяк малчын өбүлелерниң уруг-дарыы ында чурттавышаан, өөренип турар деп, өөредилге сайыды немей демдегледди.

Кызыл-Чыраада чаа школының тудуун июнь айда эгелээш, бо хүнге чедир шуудай берген. «Өлчей» тудуг албан чери керээ эзугаар ону кылып турар. Чаа школага 160 уруг өөренир. Келир өөредилге чылында ажилгалга кирер база бо чылдың төнчүзүнге чедир школыны бүрүнү-биле тудуп доозар дээш, планнап турар. Оон иштинде шуткуур, шеверлээр ажилдарны келир чылын уламчылаар деп, прораб Ахмед Ондар демдегледди.

Үстүнде демдеглеттинген тудуг ажилдарын үргүлчү хайгаарап, чедер-четпестерин чугаалап, хыналдада алган дээрзин, ТР-ниң Тудуг болгаш Өөредилге яамылары дыңнадып турар. Хоорай-даа, суурларда-даа тудуглар ажилының шалыпкыны база керээде айыттыг хуусаа-зында оларны дужаар дээш кызымак ажилдап турары илдең чорду.

Ася ТҮЛҮШ.

Авторнуң тырттырган чуруктары.

Шагаан-Арыгда уруглар садының немелде тудуу.

Мындыг сөстөр Тываның үстүң чогаалчызы Александр Даржайның «Тыва дыл» деп шүлүүнде бар. Тыва дыл шүлүкчү авазының үнүгө дөмейлээн. Төрээн дылның үнөзүн, хөөнүн ыш-сеткилиниң ханызын билир шүлүкчү ол хире уткалыг, кижилериниң ан-медерелинге дээптер уругларны бижээн.

2015 чылдың төнчүзүнде Александр Даржай Тываның иштики Шолбан Кара-оол-бижурашкаш, Тыва дыл хүнүн таадып, ону чылдың-на демдеп эрттирерин саналдаан. Сүзүм болган авайымның сүдү ышкаш, Сүзүмнүг, мага-боттан адырылбас, Тынар агаар, сеткилимниң хөрзүнү бооп, Тыва дылым, дамыр-ханда тудуш-тур сен... Бо одуруглар Шолбан Кара-оолдун чүрээнге база дээпкен-чадавас, ноябрь 1-ни Тыва дыл хүнү кылдыр доктаадыр, чылдың-на бо хүн демдеглетир дугайында Чарлының 2016 чылдың январь 18-те аның Баштыңы адын салган. Бо онзагай болуушкунуң айында Шолбан Кара-оол

Ноябрь 1 — Тыва дылдың хүнү
1 ноября — День тувинского языка

ӨНЦҮ

“...АВАЙЫМНЫҢ СҮДҮ ЫШКАШ...”

бодунуң интернетте блогунга: «Чаңгыс чер-чурттугларым, чылдың-на ноябрь 1-де демдеглээривис Тыва дыл хүнүнүң дугайында Чарлыкка атты салдым. Төрээн дылды сайзырадырынче, байлакшыдарынче болгаш чугаа культуразын бедидеринче угланган хемчеглерни ол хүнге тураскаадып эрттирер. Ол хүннү тургузар дугайында эгелекчи саналды Улустуң чогаалчызы, хүндүлүг шүлүкчү Александр Александрович Даржай кириген. Силерге солун болуушкун-биле байыры чедирип тур мен» - деп бижээн.

Тыва дыл хүнү республикага болгаш бистиң чаңгыс чер-

чурттугларывыс чурттап турар өске-даа девискээрлерде онзагай, чугула болуушкун апарган. Тыва дыл хүнүн чылдың-на ноябрь 1-де демдеглет эрттирери бүгү делегейде калбарып бар чыдар. Моолда, Кыдатта, Америкада, Сингапурда дээш тывалар, оларның өңүктери чурттап турар өске-даа чурттарда Тыва дыл хүнүн демдеглет турар. Ол хүн аңгы-аңгы чурттарда тывалар эш-өөрү-биле кады тыва дылда ырларны ырлап, шүлүктөрнү номчуй бээрлер.

...Тыным болган тыва дылым, кызыгаар чок Октаргай дег делгем-дир сен, байлак-тыр сен...

Бистиң республикага Тыва дыл хүнү ноябрь 1-ниң мурнуу чарында «Тыва дыл айың» эрттирери, тыва дылда диктаныны бижири, тыва дылда шүлүктөр номчулганының мөөрейлери дээш өске-даа хемчеглерни эрттирери чаңчыл апарган. Тыва дылды негиздиреринче, сайзырадырынче угланган программаларны база республикада боттандырып турар. Тыва Республиканың Чазааның 2017 чылдың апрель 7-де үндүргөн доктаалы эзугаар «2017-2020 чылдарда тыва дылдың сайзыралы» деп программаны Национал школыны сайзырадыр институт чедишкини боттан-

дырып турар. Бо институттун ажилдакчылары тыва дылды бичии уругларга өөредириниң программаны ажилдап кылган, ол программа дүүштүр белеткээн өөредилге номнарын өңүг кылдыр парлап үндүргөн.

Тыва Республиканың Баштыңы Шолбан Кара-оолдун Чарлы-биле ноябрь 1-ни Тыва дыл хүнү кылдыр доктаатканы – тыва чоннуң төөгүзүнде база бир чугула болуушкун болган дээрзин тыва дылды негиздир, салгалдарга кадагалап арттырар дээш кылып чорудуп келген ажилдар бадыткап турар.

Төрээн дылывыстың тыва чонга ужу-утказын Александр Даржай «Тыва дылым» деп шүлүүнге чиге-ле сөглээн.

Сен чок черге – сеткил-чүрээм куруг-хоозун,
Сен чок черге – хову кезээн каңмыл-дыр мен.
Чаагай чолум, алдар адым сенде тудуш,
Чалгын – чакпам болуп чор сен, Тыва дылым!

2019 чылдың чылдың ноябрь 3-те Тываның Улустуң чогаалчызы Александр Даржайның 75 хар юбилеи. Ону бо чылын Тыва дыл хүнүнде демдеглет эрттирер.

Шаңгыр-оол МОҢГУШ.

«Алдын күс-2019»

ЧЕДЕН АЖЫГ БАРААН БҮДҮРҮКЧҮЛЕРИ КИРИШКЕН

Фоторепортаж

Найысылалдың Ты-ва эки турачылар кудумчузунга «Алдын күс» деп делгелге-ярмарка эрткен. Ук делгелге республиканың 70 ажыг көдээ ажил-агый бараан бүдүрүкчүлөрүн хаара туткан.

ТР-нің Көдээ ажил-агый болгаш аш-чем яамызының төлээлери майгыннарны эргий кезип, сайгарлыкчыларны аш-чемниң ол хүнде тургускан өрттэнгө дүүштүр бараанын садып турарын хыналдага алган. Ынчап кээрге, эът өрттээ 280 рубльден көвүдөвөс ужурулг.

Инек, сарлык эддин делгээн майгыннарның чанынга садыглаашкын чымыштыг болган. Эртенгиниң 11.00 шак ажыл турда-ла, садып алыкчылар чымчак эътти «арыдыпкан». «Далай» балык болбаазырадыр цехтиң соок арга-биле ыштаан кадыргызын, хөмелзэн плотвазын, Тере-Хөлдүн шортанын, Тожунуң окуну, кадыргызын саткан майгыннарны чон база-ла «үглээн». Оларның аразынче кирери барык болдунмас.

«Тыва мороженое» КХН курут, тараа холаан ак, кара шоко-

ладтарны, тыва «чокопайны», «Нарийн гол» көдээ ажил-агый кооперативи эм шынарлыг чыжыргана чулуун, хандызын, үзүн, варенье, джем, шайларны делгээн. Ыраккы Мөңгүн-Тайганың «Мугур-Хая» тараачын-арат ажил-агыйының сарлык эди, сүдү, саржаа, өл ааржызы, куруду, шимези болгаш экологтуг арыг эъттен колбаса кылыгылары, сүттен ак чемнер ша-даа четпейн, төнгөн.

Кызыл, Таңды, Каа-Хем кожуннарның арат ажил-агыйларының улуг чемиштиг картофель, амданны аажок морковь, капуста, болгар перец база помидорларны хоорайжылар хөйүбиле садып ап турган. Делгээн барааннар аразында Дүрген биле Кызыл-Даг сумуларын-дан ары чигири, Шагаан-Арыгдан эттээн алгыкеш, Ийи-Талдың далган, чиңгетараазы, Чаа-Хөлдөн «Ажыг-

Суг» аржааны, «Туран» сыын ажил-агыйының барааннары дээш чүнү чок дээрли. «Чербинин үнүш өстүрери» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативиниң девискээринде 10 гектар шөлгө чыжыргана өзүмнерин тараан. Бо чылын олар баштайгы дүжүдү – 100 кил чыжырганын ажаап алган. Олар кат-чимис чулуун сыскылар улуг эвес херекселге хандыларны белеткеп турар. «Чоорту чыжырганың дүжүдү көвүдээрге, кат-чимис болбаазырадыр чаа дериг-херекселди садып алыр сорулгалыг бис. Чыжыргана хандызындан арткан сөөктерни кургаткаш база делгедивис. Ону садып алыкчылар дораан апарды» – деп, бүдүрүлгениң даргазы Игорь Ригов ажил-ижин таныштырды.

Каа-Хем суурнуң огородчузу Галина Воронова көдээ ажил-агый ярмаркаларының доктаамал киржикчизи. Чылдыңна огородун четчир кылдыр тарааш, күзүн элбек дүжүдүн ажаап ап, болбаазырадып алыр чаңчылдыг. Ол баартак долдур дузаан ногаазын, кат-чимистен компот, варенье-лерин делгээн. «Пятница санында Каа-Хем суурга, найысылалда дыштаныр хүннүң көдээ ажил-агый ярмаркаларынга киржип турар мен. Садып алыкчылар мени пат-латаныр апарган. Черле ынчаш шынарлыг болгаш амданныг аш-чемни кижиле бүрүзү үнелээрдир ийин. Огород кандыг-даа өг-бүлөгө дөгүм, а мен ышкаш хүндүлүг дыштанылгада кижиге немелде орулга ажылдап алыр арга» – деп огородчу, банкарлар да дузаан ногааларын сатпышан, чугаалады.

Ярмарканың кол эрттирикчизи – ТР-нің Көдээ ажил-агый болгаш аш-чем яамызы республиканың огородчуларының ортузунга «Дүжүт-2019» деп мөөрейни база эрттирген. Киржикчилер деңзиге ногаазын хынамчалыг килдеп турган. Дүрүм ёзугаар «Мээң чемпионум» деп шаңналга эң улуг тыква, кабачок, капуста өстүрген, «Анаа эвес ногаа» деп шаңналга тывызык, тускай хевирлиг, өңнүг ногаа аймаан бараалгаткан огородчу шылгарап үнер. Ооң аңгыда, хөй санныг аш-чемни делгеп сатканы база делгелге шөлүн онзагай кылдыр шимеп каастааны дээш тускай шаңналдарны тывыскан.

«Мээң чемпионум» деп шаңналга Кызылдан Чодураа Күскежик (20,5 кил тыква), Кызыл-Кат Сүктөр-оол (5 кил кабачок), Кызыл кожундан Геннадий Ким (8 кил капуста), «Анаа эвес ногаа» деп шаңналга Кызылдан Любовь Лобачева (бир чарты сарыг, өске чарты ногаан өңнүг кабачок), Каа-Хемден Светлана Дамбаа (долганчак хевирлиг свекла) олар

тиилекчи болган. Хөй санныг аш-чемни делгеп сатканы дээш Сүт-Хөлдөн Чодураа Ооржакты, делгелге шөлүн онзагай кылдыр шимеп каастааны дээш Россияның көдээ ажил-агый төвүнүн Тывада салбырын онза-лап демдеглээн. Тиилекчилерге өрттектиг белектерни тывыскан.

Сүт-Хөл кожунунуң Суг-Аксы сумуздан хөй ажы-төлдүг ава Чодураа Ооржак ярмаркага дузаан ногаазын, сүт, хойтпак, быштак, өреме дээш ниитизи-биле 30 ажыг аш-чемни делгээн. Ажилгы, амыдыралчы өг-бүлө огородтарып, каыттап, мөөгүлээринден аңгыда, мал-маган база тудуп турар. «Часкы үеде теплицамга өстүргөн өзүмнерим-биле сүт-хөлчүлөрни хандырып турар мен. Чылдыңна бир дүрүг целлофанны саткаш, теплицаны хаптааш, 3 муңдан эвээш эвес өзүмнерни (капуста, огурец, помидор, перец, кабачки...) тарып, садып-саарып алыр бис. Чер ажил-агыйы болгаш мал-маганы-выстың ачызында беш ажы-төлүвүстү бут кырынга тургузар дээш амыдырап чоруур бөдүүн өг-бүлө бис» – деп, эрес-кежээ ава чугаалады. Ол 15 кил тыквасын база делгелгеге кириштирген.

Тывада эң улуг кабачокту өстүргөн Кызыл-Кат Сүктөр-оолду шаңнаан соонда ужураштым. Ол хоорайда чер бажында чурттап турар болгаш огородунга но-

гаа, картофельди албан алыр. «Ажаап алган дүжүк боттары-выстың херектелгелге чедер. Артыкшылдыын төреливиске үлөп бээр билгелгеде аш-чемниң өрт таарымчалыг-дыр. Инекти чак эддин 280 рубльге а Хоорайның садыгларын, рубль болгай. Кижиниң ажылын үнелеп демдег-дыка өөрүнчүг-дүр» – делекчи чугаалады.

Республиканың коорайындан келген көдээ ажил-агый бүдүрүкчүлөрүнүн баарынын найысылалдың чу-чылары күзелдиги-биле садып турган. Кызыл хоорайның адыкчы коллективтери «Алдын күс-2019» делгелге-ярмарка киржикчилеринге алдар кы-концертти бараалгаткан.

Шончалай ХОВА
Авторнуң тыртты
чурук

Кызыл-Кат Сүктөр-оол.

Галина Воронова.

Чодураа Ооржак.

Игорь Ригов.

Юбилей

ЭРТЕМДЕННЕР БАЙЫР ЧЕДИРГЕН

Философия эртемнеринин кандидаты, Тываның гуманитарлыг болгаш социал-экономика тускай шинчилелдер институтунун полилогия секторунун башкарыкчы эртем ажилдакчызы, Тываның политиктиг амыдыралының шинчилекчизи, Тыва Республиканың алдарыг ажилдакчызы, Кызыл хоорайның хүндүлүг хамаатызы Моңгуш Сендажиевич Байыр-оолдун 80 харлаанын республиканың хөй-ниитизи эрткен неделяда демдеглер эрттирген.

Моңгуш Сендажиевичинин амыгы үеде ажилдап турары Тываның гуманитарлыг болгаш социал-экономика тускай шинчилелдер институтунун эртемденнери октябрь 18-те хүндүлүг хоочунга ооң юбилейи-биле байыры чедирип, чылыг-чымчак сестерни сагыш-сеткилиниң ханызындан чугаалап, белектерни тудускан.

Тывага база оон дашкаар

эртемден болгаш журналист атураа алгыг хоочуннун чурттап эрткен байлак болгаш хөй-хөй чедишкinnerлиг амыдыралын, ажил-ижин чыылганнарга филология эртемнеринин кандидаты Людмила Мижит таныштырган. Моңгуш Байыр-оол кончуг солун болгаш чедишкinnerниг амыдыралды чурттап эрткен. Оожум океан шериг флорунга шериг албан-хүлээлгезин төлөтти-биле эрттирип, ССРЭ-ниң Камгалам яамызының «Шериг тудугнун тергиини» деп хөрек демдээ-биле шаңнатканы, СЭКП-ниң Төп Комитетинин чанында Ниитилел эртемнеринин академиязының аспирантуразында философия эртемнеринин кандидаты деп эртем адын камгалап алганы, эртем-шинчилел ажилдарын кылып чорууру дээш оон ажил-херээн шуптузун санап бадырар болза — узун төөгү.

Эртемден Василий Салчак хоочунга юбилейи-биле байыр чедиргеш, Тывага болуп турган политиктиг болуушкун-

Тываның гуманитарлыг болгаш социал-экономика тускай шинчилелдер институтунун директору, экономика эртемнеринин кандидаты Б.А. Доңгак тыва эртемниң хоочуну Моңгуш Байыр-оолга байыр чедирип турганы.

нарны, оларның киржикчилери кижилерниң допчу намдар төөгүзүн хандыр шинчилээнин

онзалап демдеглээн.

Тыва чоннун көшкүн амыдыралының социологтуг айтырыг-

ларын көдүрген «Көшкүн амыдырал: төрөл бөлүктөр болгаш хонаштар» деп номунга бедик үнелелди филология эртемнеринин кандидаттары Урана Доңгак, Зоя Самдан берип, республикада «Аныак өгбүлге — кыштаг» деп губернатор төлөвилелин боттандырып турда, Моңгуш Сендажиевичинин шинчилелдери база чогуур уjur-дузалыг бооп болур деп чугаалааннар.

80 хар юбилейи-биле байыр чедирип, чылыг сестерни чугаалааны, эртем ажилына чедишкinnerни, ал-бодунга кадыкшылды, аас-кежикти күзээни дээш, Моңгуш Байыр-оол кады ажилдап турары аныак эртемденнерге өөрүп четтиргенин илереткеш: «Амыдыралга хомудаар чүвөм чок, совет үениң аас-кежиктиг төлү мен» — деп, оюн-баштак-биле чугаалаан.

Шаңгыр-оол МОҢГУШ.

Ада Тюлюштуң тырттырган чуруу.

Чагыдылга акциязы

“ТЫВАМЕДИАГРУПП” КОЖУУННАРДА

“Шын”, “Тувинская правда”, “Тываның аныяктары”, “Сылдыс-чыгаш” солуннар болгаш “Башкы” сеткүүлдүн 2020 чылдың I чартының чагыдылгазын “Тыва медиагрупп” ажилдакчылары чоруткан. Чүгле хоорайның эвес, республиканың ыраккы кожууннарының чурттакчыларының кичээнгеин чагыдылгаже хаара тудары-биле акцияны эрттирип, халас солуннарны, буклеттерни үлээн.

Парлалга бажыңының төлээлери Балгазын сумузунун тургустунганындан бээр 100 чылында ук акцияны эрттирбишаан, чагыдып алыкчылар аразына ойнаашкыны база чоруткан. Улуг эмчи сестразы Айлана Чадамба 10 кил чигирни ойнап алган. Ол “Тываның аныяктары” солунну чагыткан.

Чагыдылга акциязы чедери берге ыраккы кожууннарның бирээзи Мөңгүн-Тайга кожууннун Мугур-Аксы сумузунга, кыдыкызыгаарда Өвүр кожууннун Хандагайты сумузунга уламчылаан.

Бүгү-делегейниң хоочуннар хүнүнге Кызылдың кырганнар болгаш инвалидтер бажыңына, Чеди-Хөл кожууннун Хову-Аксы сумузунга, Арбат, Азия төвүнге хоочуннар республиканың солуннарын 20 хуу чиигелделиг чагыдып алыр аргалыг болган. Ниитизи-биле чагыдылга кампаниязының үезинде солуннарны хөй номчукчулар чагыдып алган.

Шончалай Ховалыг.

Күш-ажылдың кижизи

Бо чылды Тыва Республикада онзагай чыл кылдыр чарлаан болгай. Күш-ажылдың кижилерин хүндүлөп, ажил-агыйга бердинген, ак сеткилдиг, шылгараңгай кижилерни деткип, үнөлөп турары өөрүнчүг.

Тываның база бир ыраккы булуңнарының бирээзи Саглы сумузунда Монгуш Эрес-оол аты.

Чонунга хүндүткелдиг

тыг ном саңында 40 чыл үзүктел чок ажилдап келген Екатерина Садыгановна Монгуш ажилында бердинген кижилериниң бирээзи. 1957 чылда Өвүр кожуунун Саглы сумузунга хей ажи-төлдүг, ажил-агыйга, үлөгерлиг өгбүлениң 7 дугаар уруу болуп төрүттүнгөн. Кызылдың уран чүүл училищезиниң библиотека салбырын 1979 чылда дооскаш, Хандагайтының уруглар ном саңының удуртукчузундан ажилчын базамын эгелээн хоочун библиотекарь чамдык үлерин мынчаар сактып чугаалады: «Библиотекарь кижиниң кол сорулгазы — номчукчуларны ном-сеткүүл таварыштыр кижизидери, культура-массалыг ажилдар-биле чаа медээлерни оларга үе-шаанда чедирери. Кожуунун уруглар ном саңында ажилдап келген үлеримде школа болгаш көдээ ном саңнарынга уруглар-биле ажилдаарынга

методиктиг дузаны чедирип, ном фондусун хар-назы аайы-биле аңгылап тургузар болгаш оон-даа өске ажилдарны чорудуп келген бис. Ол үеде ном саңында уругларга номнар эвээш болганы-биле республикада уругларның «Чуковский» библиотеказының директору З.Ф. Стрелковскаяже номнар-биле дузалаарыга дилегни киригеним соонда, библиотеканың шыгжамырынга чыткан номнар-биле ол дузалаан.

Сумуга кол черни көдээ ажил-агый, мал ажилы ээлеп турган. Бистиң талавыстан ай санында совхозтун малчыннарының хуралында үнүшкүннерни кылып, Саглы-Бажы, Хорумнуг-Ой бригадаларының малчыннарынга база Чараш-Дыт фермазының саанчыларынга номнарны чедирип, янзы-бүрү темаларга лекция, беседаларны кылып турган бис. Амгы үеде сайзырал,

хөгжүлдө үениң негелдези-биле деңге чоруп олурар болганында, компьютерниң, интернет четкизиниң көстүп келгени-биле, электроннуг ном саңын хөгжүдөр ажилдар чоруп турар.

Ном саңының ажилдакчызы кижиниң иштики делегейи байлак, мерген угаанның эртем-даа, чогаал-даа талазын эки билер, сагынгыр-тывынгыр кижилер ужурулуг деп бодаар мен.

Библиотека ажилында бүгү күжүн салган хоочунуветустун күш-ажылы халас барбаан. 2003 чылда республика чергелиг «Көдээниң тергилбиблиотекары» база 2012 чылда Өвүр кожуунун «Көдээниң тергилбиблиотекары» деп мөөрейлерниң тирикчизи болгаш «Библиотека херээнге бердингени» деп медальдың база Россияның профэвилелдер чөвүлелиниң, Улуг Хуралдың, ТР-ниң Куль-

тура ямызының, кожуунга чериниң хей-хей хүн бижиктериниң, дипломна эдилекчизи.

Ажылы-биле чергели суурнун төөгүзүн чыып, өскөргөш, 2001 чылда «Саглы алдарлыг кижилери», чылда «Каас-чараш чурдуг черлерлиг, кайгамчык төөгүлүг Саглы черим» деп нарын үндүргөн. Хостуг үе шүлүктөр бижиригге соналдыг. Шүлүктери «Шын», «Сөзү», «Сылдысчыгаш» с нарга база Саглы дугай «Төрөөн чери — ие болуп шүлүктөр чыындызын мунга парлаттыганын. Екатерина Садыгановна Монгуш чоң хүндүткелдиг, улуг-бичииг чагыч-сүмезин берип чоруучун библиотекарымыс.

Анджела Саглы

Мөөрей

"ЧЫРЫТКЫЛЫГ ХЕРЕЛДЕР" АМ-ДАА ЧАЙЫННАЛЗЫН!

Эрткен дыштаныр хүнде, кадыының байдалы кызыгаарлыг уруглар, хей ажи-төлдүг өгбүлелерден, өскүс арткан болгаш социал байдалы нарын уруглар аразында «Чырыткылыг херелдер» деп солун мөөрей АРТ-Центр «Найысылгалга» болуп эрткен.

Берге байдалдарга таварышкан уругларның аразында уран чүүлге салым-чаяанныг уруглар хей. Оларның талантызын илери, улаштыр сайзырадыры, деткири, уран чүүлге хандыкшыдары, хостуг үезин шын, ажыктыг кылдыр эрттиреринге чаңчытырары — кол сорулга.

«Чырыткылыг херелдерни» ТР-ниң Күш-ажыл болгаш социал политика, Культура, Өөрөдиге яамалары бо чылын үш дугаар эрттирип турары бо. 2017 чылдан тура, уран чүүлге талантылыг 216 уругну илереткен. Оларның бирээзи — «Ты супер» мөөрейниң тирикчизи болгаш амгы үеде Россия чергелиг янзы-бүрү мөөрейлерниң тирикчизи Денберел Ооржак.

Уруглар тус тузунда «Вокал», «Уран номчулга», «Хореография» — бо үш аңгы номинацияга уран талантызын шенешкеннер.

Жюри кижигүннеринге ТР-ниң Күш-ажыл болгаш социал политика яамызының өгбүлө болгаш ие-чаш килдизиниң консультанты Айлана Сат, ТР-ниң алдарлыг артизи Жанна Сарыглар, ыраажы, хей чогаалдарның автору Снежана Даваа, Россияның херээженер эвилелиниң кижигүнү Валентина Кандан тергилерини илередир белең эвес ажилды күүсеткеннер.

Чеже-даа кады кызыгаарлыг азы ада-иезиниң хайгааралы чок арткан болза, уругларның сагыш-сеткили бедик, турасоруу быжыг, дыңнакчының, көрүкчүнүн кичээнгеин хааратудуп, уран чүүлү-биле кижилерниң сагыш-сеткилин дүвүредиптер болду. Оларның дугайында жюри кижигүнү-биле

чугаалаштым:

— Мөөрейге мындыг онза уруглар көөр аас-кежиктиг болдум. Анаа-ла мөөрей эвес, тускай уруглар аразында ону эрттирип турары дыка экидир. Уруглар боттарының салым-чаяанының аайы-биле уран чүүлдүг кандыг хевиринге талантылыын билеп, эки оруун тып, ону сайзырадып, чоңга бараалгадап турары онза. Ыраажылар аразында Эрзин кожуундан Минтуг Курну демдеглексеп тур мен. «Аныяктарга кыйгыны» денди онзагай кылдыр күүсетти. Күш-ажылдың кижизинге тураскааткан чыл болгай, ынчангаш чылды түңнээн күш-ажылдың маадырларын шаңнап-мактаан байырлалга бо ырыны, оон күүсөлдөзү-биле ам-даа хей чон дөлгөмү-биле дыңнаан болза, артык эвес боор деп бодаар кижидир мен. Мөңгүн-Тайгадан келген Аюуш Дирти кадыының байдалы кызыгаарлыг-даа болза, «Күш-ажылга мактал» деп

ырыны бодунуң билеп турары-биле ачазының үдөлгөзунге тускай кылдыр күүсеткен. Адашкыларны магададым. Мындыг уругларны ада-иези, башкылары, чоок кижилери шупту талазы-биле деткип, үдөп турары дыка өөрүнчүг. «Колхозчу мен» деп ырыны хей улус күүсеткен. Ынчалза-даа улустуң ырыларының онзагайы дээрзе, сеткилден ырлаары деп эскердим. «Уран номчулгада» кайгамчыктыг чараш уруглар бар болду. Шүлүктүн утказын кончуг эки шүңгээди билеп алган, кижилер салдыктап бээр, аяныг кылдыр белеткенип алган. Олар дээрзе: «Актернун салым-чолу» шүлүктү Айма-рак Биче-оол эки чараш кылдыр номчуду, «Башкы» деп шүлүктү Чөөн-Хемчиктен Найдал Ондар, «Труд» деп шүлүктү Снежана Долгак номчудулар. Кадыының байдалы-биле кызыгаарлыг онзагай уругларның күүсөлдөзүн анаа кадык уруглар база хейү-биле көөр болза

деп бодаар мен. Ол-ла «Трудту» Айдыс Ойбаа база тускай кылдыр күүсетти. Самнаан уругларның чараштарын чүүдээр, идик-хевиниң онзазын. Ак-Довурактың уруглары «Шаманга» самны дыка эки көргүскөн. Самчы уругларның башкыларын үнөлөп, демдеглексээр-дир мен. Ындыг уругларны танцы-самга өөредип алыры амыр эвес деп чүвени билеп, башкыларында аас бөлзөн жюри кижигүннериниң өмүнээзинден дыңнадыксыдымыс.

Оон мурнунда ап турган шаңналдарында эгелээш, бүгү талазын көрүп тургаш түңнел үндүрери дыка берге болду. Мөөрейниң киржикчилери шупту эки дөңнелде белеткенгенер, кайызын кандыг дээрли. Уруг бүрүзү талантылыг, оларның аразында тергилериниң шилири белең эвес болду. — деп, Валентина Кандан сеткилин үлешти.

Ырларынга 1-ги черни Эрзин кожуундан Минтуг Кур,

2-ги черге — Улуг-Хем кожуундан Норбу Мундукай, 3-күзүнге Кызыл хоорайдан Алдын-Хермаадыр төлөптиг болганнар. «Аянныг номчулгага» 1-и черни Улуг-Хемден Аймира Биче-оол, 2-гизин Барыын-Хемчиктен Снежана Донгак, 3-күзү Кызыл хоорайдан Наадым Ондар бүзүрелдиги-биле чаала алганнар. «Хореографияга» Кызыл кожуундан «Скоморох» самныг күүседикчилери, Чөөн-Хемчиктен Эльнура Донгак «Бек танцы», Таңдының Кызыл Арыгдан школа-интернат кижизидиркичилери «Ады» самы-биле тус-тузунда черлерни ап белек-селек, шаңнамакталга төлөптиг болганнар.

Киштен киш кара, кижиден кижиге кончуг дээр болгай. Кадыының байдалы-биле кызыгаарлыг, өскүс артык өөр-өнер хей ажи-төлдүг өгбүлелерден болгаш социал байдалы берге уругларның аразында база бир Денберел Ооржак көстүп кээр-ле боор.

Аржана ЧАМЗЫРЫ

«ШЫННЫҢ» почтазындан ТЫВА САГЫШ-СЕТКИЛ, ХӨӨН ЧУРУКЧУЗУ

Тываның улустун чурукчузу Начын Шалыктын ажилдарының делгелгези Тываның Национал музейинде ажиттыг. Ол бодунуң чогадыкчы чуртталгазын театр уран чүүлү-биле холбаан болгаш делгелгеде тыва театрың хей-хей ат-сураглыг шиилериниң сцена дерилгезиниң бичеледир кылган сомаларын, үе, төөгү аайы-биле таарыштырган идик-хевиниң чуруктарың көрүп болур силер. Чогум ында чүгле кадагалаттыг ажилдар бар, а оон-даа хөйү үезинде кижилерни өөртүп, чурукчунуң кайгамчык салым-чаяны чонну магададып турган болгаш аңгы-аңгы холдарже тарай бергилээн.

Делгелгениң байырлыг ажыдышкыныга арбыны-биле чыгып келген чон мурнунга Тываның Национал музейиниң директору Каадыр-оол Бичелдей, Культура яамызының ажилдакчызы Сайдаана Хертек, хөгжүм-шии театрының директору Станислав Ириль болгаш өскелер-даа Н. Шалыктын театр болгаш чурулга уран чүүлдеринге кириген улуг үлүүн демдегледип, уран чүүл, спортта болгаш күрүне сүлделеринге төөгүнү сайгарып, аңаа капсырлаштырып, кайыын укталганын «чугаалап» турар геральдиктиг им-демдектерни билдире-биле чогаадып турарын чулалааннар.

Оон аңгыда, чурукчу «Үстүү-Хүрээ» фестивалының сценаның дерилгезин хаш удаа кылган. Ол фестивалдың онзагайын ожаап, сеткилинге чоок хүлээп алыр болгаш дерилгени канчаар-даа аажок тывызык, хөйү чугаалап, ол дерилгени көргөн кижилер хөйү боданы бээринче албадаптар кылдыр уран-

чечени-биле боттандырган.

Ажыдышкынга келген оң хөй санныг эш-өөрү байыр чедирип, чылыг, чымчак сестерин чугаалап, оң өөнү иштин хөйүнү мурнунче чалап, Начын Кара-ооловичиниң чедишкенинде, уран чүүлде тывызыксыг дилээшкенин үезинде кадайы бажыңга оожургалды, чогадыкчы байдалды тургусчуп берип турарында база-ла ужур бар, деткимчези кончуг улуг деп үнелээнер. Ам-даа өг-бүлелери-биле эдеришпешаан хевээр чаңгысклассчызы 20 чыл бурунгаар чурукчудан алган чонар-даш белээн ам-даа кадагалап чоруурун чугаалап, чыылганнарга көргүскен.

Хары сөс алгаш, чурукчу чыылганнарга мөгейип, чогадыкчы делгемнерже оруун айтып берип, ону үдээн башкызы Майны Биче-ооловичиге четтиришкенин илередип тура, бо орандан эрте чоруткан ада-иезин сактып кээп, үнү сирлеш дээнин чыылганнар, чер уян чон болгаш, карактарыңа бүлдейип келген чаштарың тудуп, сеткилинге чоок ап, адыш часкап хүлээп алган.

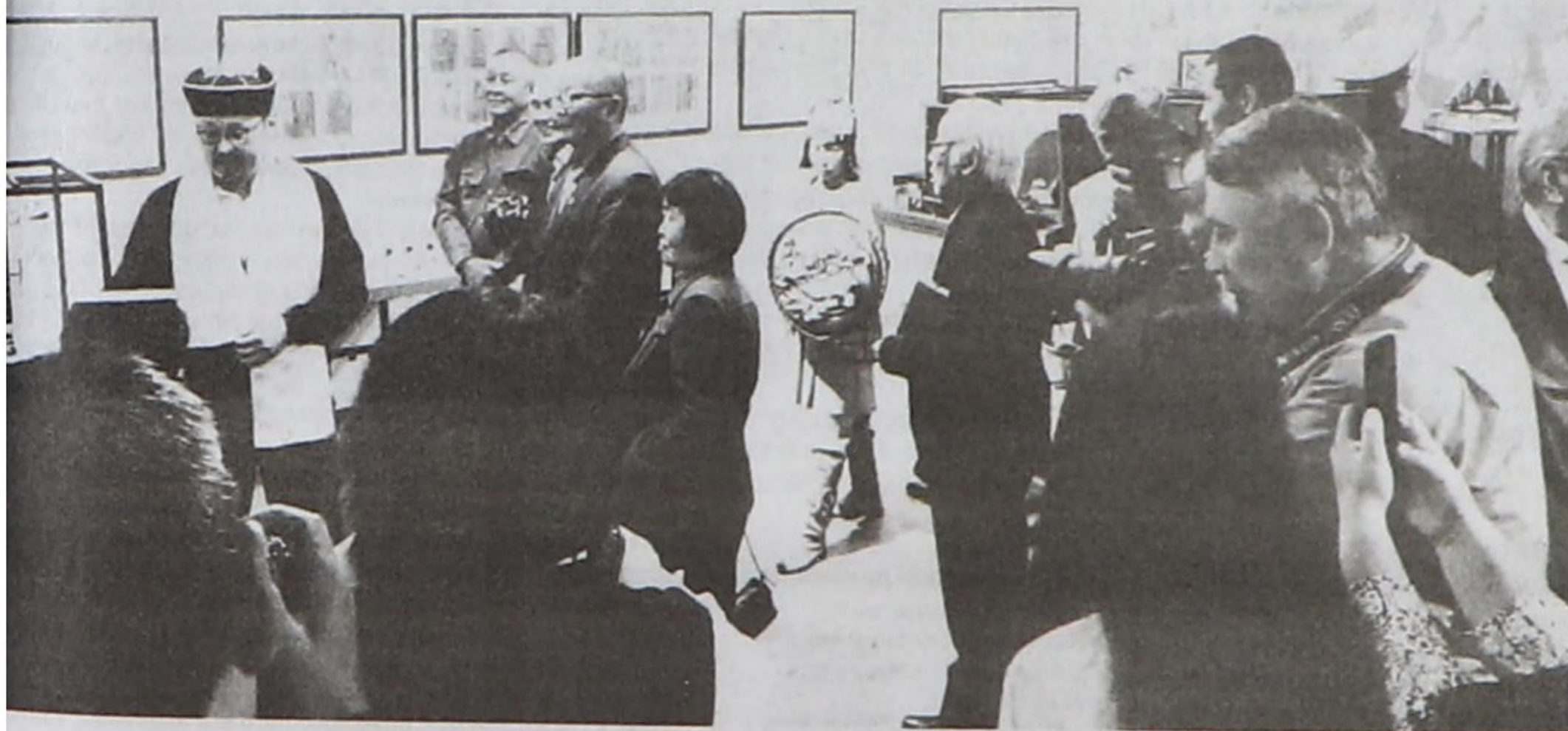
Начын Шалык черле дөзөр звес, келген аалчыларның караанга бир дугаар илдигер чүүл – кылымал от кырында чыдаларда ыштаан хой эди шистеп каан одаг долгандыр Сүбедей-маадырыстың шериглери турарын театржыдып кааны. Ажыдышкын соонда аалчылар ол эътти, сүттүг шайны, боова-боорзакты чооглаан. Национал музейниң директору К. Бичелдей «Кым сен, Сүбедей?» деп айтырыг турбас кылдыр» деп баштаптанмышаан, чурукчу бодунуң бижээни «Сүбедей» деп номун белекке бээрин аазаан. Ол номну чырыкче үндүреринге «Орус географтыг-ниитилел» 1,8 сая

рубль-биле дузалаанын чогаалчы, эртемден, дыл шинчилекчизи демдеглээн. Шынап-ла, ол номну парлап каанының шынары тулган. Географтыг ниитилел тыва номнары чырыкче үндүреринге канчаар-даа аажок улуг боттуг дузаны кадып турар.

Бо кыска чүүлге Н. Шалыктын чогадыкчы оруун, оң кылган ажилдарын каксы безин чырыдары берге. Делгелгени барып көрүп, сонуургаарын сүмелээрден башка. Харын-даа оон-биле ужуражып, чугаалажыры оон-да солун – чогадыкчы кижилер болгаш тывызык, чарт чугаалыг, баштак. Оң бодап алганы төлевилелдери солун! Национал паркты канчаар кылыптарын, ынаар оң талакы эриктен чөп орук (канатная дорога) таварыштыр жеке бээрден бээр бодап каан. А тыва эки турачыларга тураскаалды ыңчангы Тыва Арат Республиктың кызыгаарына тургускаш, оларның амгы салгалдары, ниити чон инек даштардан дистиниш-тир салып, оларны база эки турачы бүрүзүңге тураскаал кылдыр шимээр дээш оон-даа өске төлевилелдери ол бодап, бичилеткен сомаларын силерге көргүзүр. А төлевилелдер куруг черден үнмээн, оң социал-экономиктиг тала-ларын санап каан, амгы болгаш келир үениң сайзыралынче угландырган.

Чончу, эзулуг тыва шинектиг кадагалакчызы, даштыкыга, иштикиге ыңдындан кээп турар тыва билишкенин бодунуң ажилдарынче сиңирип, оозу-биле онзагайланып, ону кайы-даа чурттун көрүкчүзү эскерип каар кылдыр ажилдап чоруур чурукчувус Начын Шалыкка моон-даа соңгаар Тываны бүдүн делегейге алдаржыдып чоруур улуг-улуг чогадыкчы чедишкенин күзеп каалыңар.

Альберт ХОМУШКУ.

Москваның сайзыраанын

Москва — бистиң чуртувустун, улуг Россияның ысыялы. Ол Европаның төвүнде, Москва хемниң ыдында турар. Ол эң хөй чурттакчылыг Россия федерациязының федералдыг чериниң улуг мегаполис орайы. Ында бодунуң доктаамал чурттакчылары 12 миллион кижилер, а түр демдеглелдиглер-биле 15 миллион ре улус чурттап турар. Москва дээр-ле Россияның, европаның экономика, эртем, культура, үлетпүр, кадык мгалалы, спорт талазы-биле төвү. Россияның эң-не улуг компанияларының («Газпром», «Лукойл», «Роснефть», «Славнефть») офистериниң турар чери — Москва. Москвага сөөлгү катан, ССРЭ турар үеде 1987 чылда, чан Европаның эң-не сайзыраңгай чурттарының бирээзи анцияже турпүтүкка-биле аян-чоруктап чорааным ол. Оон эр таптыг-ла 32 чыл эрткен.

Москва хоорайда элээн хөй чылдарда ажилдап, чурттап бар оглум, кернимге эмчилевишаан, дыштанып алыр дээш, ишти-биле бо чылын январь-февраль айларда чордувус. Штай чеде бергеш-ле, бир неделя дургузунда Москваның үлү-төөгүлүг черлерин сонуургап, экскурсияладыыс. Зыл шөл, Кремльдиң Съездилер ордузу, ВДНХ, Улуг театр, үнүе универмагы, спортчу комплекстер дээш оон-даа өске. Өлү бо үжөн ажыг чылдарның дургузунда Москваның ызыраанын, хөгжээнин шуут магададыыс. Дээрже шаш-тып үнген 30-50 каат чуртталга бажыңнары, улуг албан

черлериниң офистер дээш кандыг тудуг чок дээр.

Москва улуг мегаполис болгаш ыңдыг ыйнаан, аш-чеминиң болгаш өске-даа хереглел барааннарының, хоорай иштиниң аргыжылгазының өртээ Тывага бодаарга, элээн аар чорду.

Ында арага аймаан колдуу аш-чем садыгларында эртенгениң 8 шактан кезээ 11 шакка чедир садып турар, улус оочурлап алган турар болгаш кудумчуларда эзирик кылаштап чоруур улусту бүдүн аи иштинде шуут көрбедивис. Оозун бодаарга, Москва Европаның төвүнде турар болгаш эзулуг европейжи культура-биле чурттап турар чон-дур деп билдим. Бис 1987 чылда Францияга чорувуста база ыңдыг чораан, кудумчуларга эзирик кижилер чер-ле көзүлбес. Тывааыс шак ыңдыг бедик культурага та каян чедер улус бис, берге айтырылганың бирээзи ол.

Бир ай дургузунда Москвага аяс агаар черле көрбедивис. Хүннүң-не чаап-ла турар, бүргө-шык агаар-бойдустуг чер болду.

Москвага бир ай ажыг чурттааш, Тывамаг ужуп келгеш, тынарывыска безин хостуун, чурттап турарыыстың шөлээнин, чер-чуртувустун чаражын кижилер дораан эскерип каар. Бир звес чамдык ол четпестеривисти, арага-дарылаар, оор-сук кылыр чорувусту эвээжедип, ниити чонувустун культурулуг деңнелин бедидип алыр болзувусса, сактырымга-ла, чырык черде бис ышкаш аас-кежиктиг чон чок кылдыр сагындырды.

Оюн-оол АМЫРТАК,
күш-ажылдың хоочуну.
Мугур-Аксы суур.

Виктор Сагаан-оолдун
95 харлаанын эрттиришкен
киржикчилерге уруундан
өөрүп четтиришкен

Октябрь 12-де Бай-Тайга кожуунунуң Кара-Хөл сумузунуң Күжүгет Хензиг-оол аттыг Культура бажыңыга Бай-Тайга кожуунун, Кызыл хоорайның ЦБС-териниң С. Есенин аттыг салбырының, болгаш Пушкин аттыг Национал библиотекаларының ажилдакчыларына В.Б.Сагаан-оолдун 95 харыңга тураскааткан «Өскөн хемим бойдузунга, айда-чылда барыксаам кээр...» деп литературлуг сактышкын кезээзин эрттиришкенинге сеткилим ханызындан өөрүп четтиргеним илередип тур мен.

Кара-Хөл сумузунуң библиотекары Раиса Бадарчиевна Хертек клубтун фойезинге «Каан хүндүс хажызындан бедик сындан Кара-Хөлүм харай бергеш, магадаар мен» деп шүлүкчүнүң бижээни шүлүк чыындылыг номнарын делгеп, стендиге шүлүктерин азып кылган.

Культура бажыңының эргелекчизи Айлаң Чадамбаевна Монгуш кезээни ажыдып, чарлаан соонда, ортумак школаның тыва дыл башкызы Чочагай Ивановна Күжүгет шүлүкчү Виктор Биче-ооловичиниң долчу намдары база чогаал ажилдарының дугайында дыңнадыгны кылган. Дыңнадыг кончуг солун болган, ажилчын чогаалчының төрөл аймак аныяк салгалы ызыгуурунун төөгүзүн сонуургааннар. Кезээге В. Сагаан-оолдун уруу Лариса Викторовна Кызылдың С. Есенин аттыг библиотеканың эргелекчизи З.О. Тагбаның кылган видео-презентациязын көргүзүп тайылбырлаан. Ак-кыс Елена Михайловна Пушкин аттыг Национал библиотекадан төлээп келгеш, чонга байыр чедирип, кара-хөлчүлөргө хүндүткелдиг чаңгыс чер-чурттуу шүлүкчүнүң 95 харыңга тураскааткан бо хемчегниң эки эртип турарын демдеглээн.

Сактышкын кезээзиниң хөгжүмнүг каасталгазы кылдыр В.Сагаан-оолдун сестеринге бижээн ырыларны Тээлиниң төпчүткен библиотеканың библиотекары Айлаң Санаевна Хертек, методист Кара-кыс Георгиевна Күжүгет база кожуунунуң Д.Хүреш-оол аттыг уран чүүл школазының хөгжүм башкызы Белек Демир-оолович Бегзи олар «Өскөн хемим», «Балгазының кезээлери» деп ырыларны күүсеткен. Кезээниң эң-не кол сорулгазы: аныяк-өскөнниң тыва дылга хүндүткелдин болдуруп, чаңгыс чер-чурттуу шүлүкчүнүң шүлүктерин таныштырары-биле шүлүктер мөөрейин улуг-биче назылыг улуска чарлаан. Мөөрейге школаның өреникчилери дыка иделкейлиг киришкен. Улуг улус аразындан Елизавета Дугановна Байыр-оол 81 харлыг хоочун шылагараан. Шүлүк мөөрейиниң тилекчилери хүндүлел бижиктер болгаш бижиктер-биле шаңнатканнар. Жюри кежигүнү Елена Михайловна Ак-кыс (Пушкин аттыг Национал библиотеканың килдис эргелекчизи) төлөпиглери илередип, шаңналдарны тывыскан. Ол кезээниң болган чүүлдерин Бай-Тайганың төпчүткен библиотеканың специализи Анай-Хаак Манзырыкчиевна Маадыр чурукка тирттырып ажылдаан. Сактышкын кезээзин түңнөп, кожуунунуң төпчүткен библиотеканың даргазы Айгерим Демир-ооловна Салчак болгаш Кара-Хөл суму чагыргазының хүлээлгезин күүседип турар Хертек Долбан-кыс Тановна хемчегниң эки эрткенин база келген аалчыларның иделкейлиг киришкенин демдегледип, өөрүп четтиргеним илереткенер.

Мен бодум үлүүмден Кара-Хөл сумузунуң шупту чонунга, Айгерим Демир-ооловнага, Раиса Бадарчиевнага, Долбан-кыс Тановнага, Айлаң Чадамбаевнага, Роза Сереновнага база кезээге келген шупту өреникчилерге, ырак орукка чонну аргыштырып ажылдап чоруур Бай-Тайганың төп библиотеканың чоллачызы Мурат Романович Хертекке, төрөл думаларым Иргит Раяша, Максимге, Татьяна Достай-ооловнага, Орланмаа Шериг-ооловнага чүрээм ханызындан четтиргеним илереттим.

Оюн (Сагаан-оол) Лариса Викторовна
— чогаалчының уруу.
Октябрь 18-тиң хүнү, 2019 чыл.

Юбилейиңер-биле!

Хүндүлээривис, шажын өөредиин тыва чонга айтып, буянныг үүлө бүдүрүп чоруур **Станислав Күжүгетович СЕРЕНОТ** башкывыс бо октябрь айда 70 харлап турар. Ол 1991 чылдан бээр ачы-буянын өргүп келген. Бис башкының эгиттинмес улуг дузазын үргүлчү көрүп, өөрүп четтиргенивисти илередип, узун назынны, каң дег кадыкшылды күзеп, бистиң аравыска хөй чылдарда ам-даа чурттаарын күзедивис.

**Хөй санныг дуңмаларының мурнундан,
Кызылда чурттап олурар узун назылыг угбазы,
чурукчузу Александра МАРТЫЙ-ОЛ.**

ИЗВЕЩЕНИЕ

В администрацию Тоджинского района поступило заявление от гражданки Российской Федерации **Сат Светланы ХАМААТЫ-ООЛОВНЫ** о предоставлении земельного участка из земель населенных пунктов на праве аренды, предпринимательство, общей площадью 185,0 кв.м., с кадастровым номером 17:11:0601008:253, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Тоджинский район, с.Адыр-Кежиг, ул.Малчин, дом 40 "а".

В рамках действующего законодательства в течение 30 дней со дня опубликования данной информации администрация Тоджинского района принимает письменные возражения по данному заявлению.

**Начальник отдела по земельным
и имущественным отношениям Хомушку Л.А.**

Чагаалар аразындан

АЖЫЛ-ИШЧИ
КЫС

Күстүң бир аяс чагаай хүнүнде, Улуг-Хем кудумчузунда ниити чуртталга черинге ооң мурнунда болуп көрбээни септелге ажылдары эгелзэн. Ажылчын хептиг, аныяк эрес уруг кочалдар, херекселдер туткан келгеш, хананың ойбак-самдар черлерин септеп, агартыр чугайлап эгелзэни 5-ки каъттың чурттакчылары улуг өөрүшкү-биле эртип-дүжүп, көрүп турдувус. Ниити чунар черлер дээш, черле шуптузу 2-3 хонганда кылаң-тас, чырык, чараш апарды.

Каш чылдар иштинде септеттинмээн, кылыр-даа болза, хол дашты-биле карак чаап турган ханалар чүве. Коргунчуг ойбак үттерлиг, чугайы шупту төктүп турар ханаларны көре тура-ла чалданмай, шынарлыг кылып кирипкен уругну магадап, ооң-биле чайгаар чугаа-

лажы бердим.

– Дыка-ла эрес-дидим, а чүреккир-дир, силер – деп ча чеде бердим.

– Чай-хостуг үемде өг-бү немелде акша ажылдап алып кылып тур мен. Ажылы улу ийе, ам канчаар кызып кылы бис – дээрге, чанында эштери аңаа катчы берди.

– Чүгле чугайлаар эвес, ларны, соңгаларны, арыг, черлерни шуптузун кылгаш зулаар бис. «Енисей» БУП-керээ чарып алган ажылдап тур Керээ барда ажылывыс төлеп ыйнаан, ажырбас – деп мээң с човаашкынымга харыыладыла

Уругнуң ады Чечек Николае эштери: Долаана, Валера, А болдулар. Эрес-кежээ аныя шупту 5 каътты каш хонганда ая вир кирипкен. Хөй-ниити чурт черин сагыжы-биле эки кылып ген уругларга буянывыс-ла чет

Өлзей БАЙБО

Кызыл хоо

Утерянный аттестат о среднем образовании №2453546, выданный в 1998 г. МОУ СОШ №1 с.Мугур-Аксы на имя **Хомуш Аржааны Данзычиевны**, считать недействительным.

РЕСПУБЛИКА ТЫВА
ХУРАЛ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ СЕЛЬСКОГО
ПОСЕЛЕНИЯ СУМОН ШЫНААНСКИЙ
ТЕРЕ-ХОЛЬСКОГО КОЖУУНА
РЕШЕНИЕ

с. Кунгуртуг №1 от 07 октября 2019 г.

**Об избрании Главы-председателя
Хурала Представителей сумона Шынаанский**

На основании Протокольного решения Хурала представителей сельского поселения сумон Шынаанский от 07.10.2019г. №1, Хурал представителей сумона Шынаанский Тере-Хольского кожууна РЕШИЛ:

1. Избрать Главой-председателем Хурала представителей сельского поселения сумон Шынаанский Тере-Хольского кожууна Чигден Айдар Артурович с 07 октября 2019 года.

2. Опубликовать данное решение в газете «Тувинская правда» или «Шын» для обнародования.

Председательствующий Г.К. Сюрюнмаа.

РЕСПУБЛИКА ТЫВА
ХУРАЛ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ СЕЛЬСКОГО
ПОСЕЛЕНИЯ СУМОН ШЫНААНСКИЙ ТЕРЕ-
ХОЛЬСКОГО КОЖУУНА
РЕШЕНИЕ

с. Кунгуртуг №03 от 07 октября 2019 г.

**Об объявлении конкурса на замещение вакантной
должности председателя администрации
сельского поселения сумон Шынаанский
Тере-Хольского кожууна Республики Тыва**

В соответствии со статьей 37 Федерального закона от 06.10.2003 года № 131-ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации», статьей 20 Устава сельского поселения сумон Шынаанский Тере-Хольского кожууна Республики Тыва, Хурал представителей сумона Шынаанский Тере-Хольского кожууна

РЕШИЛ: 1. Провести конкурс на замещение вакантной должности председателя администрации сельского поселения сумон Шынаанский Тере-Хольского кожууна Республики Тыва.

2. Утвердить:

- Положение о порядке проведения конкурса на замещение вакантной должности председателя администрации сельского поселения сумон Шынаанский Тере-

Хольского кожууна Республики Тыва (приложение №1).
- типовую форму контракта с лицом, назначаемым на должность председателя администрации сельского поселения сумон Шынаанский Тере-Хольского кожууна Республики Тыва (приложение №2).

3. Установить численный состав конкурсной комиссии по проведению конкурса на замещение вакантной должности председателя администрации сельского поселения сумон Шынаанский Тере-Хольского кожууна Республики Тыва в количестве 7 (семь) человек.

4. Подача документов участников конкурса начинается с 22 октября 2019 года, заканчивается 11 ноября 2019 года до 18.00 часов.

5. Признать утратившим силу Порядок проведения конкурса на замещение должности председателя администрации сельского поселения сумон Шынаанский Тере-Хольского кожууна Республики Тыва, утвержденный Решением Хурала представителей сумона Шынаанский от 21 ноября 2015 года № 04.

6. Настоящее решение вступает в силу с момента его подписания и подлежит официальному опубликованию (обнародованию).

**Глава-Председатель Хурала представителей
сельского поселения сумон Шынаанский
Тере-Хольского кожууна А.А.Чигден.**

ИЗВЕЩЕНИЕ

о проведении конкурса на замещение должности муниципальной службы председателя администрации сельского поселения сумон Шынаанский Тере-Хольского кожууна Республики Тыва

Конкурс будет проводиться «15» ноября 2019 года в 14 часов по адресу: Республика Тыва, Тере-Хольский район, с. Кунгуртуг, ул. Комсомольская, д. 62, кабинет Главы-Председателя Хурала представителей сумона Шынаанский.

Право на участие в конкурсе имеют граждане Российской Федерации, достигшие возраста 18 лет, владеющие государственным языком Российской Федерации, имеющие высшее образование не ниже уровня специалитета, магистратуры, и (или) не менее четырех лет стажа муниципальной службы или стажа работы по специальности, направлению подготовки и не имеющие неснятую или непогашенную судимость, обладающие знаниями Конституции Российской Федерации, федерального и республиканского законодательства, Устава сумона Шынаанский Тере-Хольского кожууна, при отсутствии ограничений, установленных Федеральным законом от 2 марта 2007 года № 25-ФЗ «О муниципальной службе в Российской Федерации».

Федерации».

Гражданин, изъявивший желание участвовать в конкурсе, представляет в конкурсную комиссию:

1) заявление с просьбой о поступлении на муниципальную службу;

2) собственноручно заполненную и подписанную анкету в форме, установленной уполномоченным Правительством Российской Федерации федеральным органом исполнительной власти;

3) документы, подтверждающие наличие высшего образования;

4) Трудовую книжку, за исключением случаев, когда трудовой договор (контракт) заключается в первые;

5) свидетельство о постановке физического лица на учет в налоговом органе по месту жительства на территории Российской Федерации и страховое свидетельство обязательного пенсионного страхования;

6) сведения о полученных доходах за год, предшествующий году поступления на муниципальную службу, об имуществе, обязательствах имущественного характера;

7) заключение медицинской организации об отсутствии заболевания, препятствующего поступлению на муниципальную службу;

8) копию документа, удостоверяющего личность;

9) документы воинского учета - для граждан, пребывающих в запасе, и лиц, подлежащих призыву на военную службу;

10) справку из ИЦ МВД РФ о наличии (отсутствии) судимости и (или) факта уголовного преследования либо прекращения уголовного преследования на имя кандидата;

11) сведения об адресах сайтов и (или) страниц сайтов информационно телекоммуникационной сети Интернет, на которых гражданин, претендующий на замещение должности муниципальной службы, размещал общедоступную информацию, а также данные, позволяющие его идентифицировать;

12) иные документы, предусмотренные федеральными законами, указами Президента Российской Федерации и постановлениями Правительства Российской Федерации.

Заявления и документы принимаются до 11 ноября 2019 года (с 9.00 до 18.00 часов) по адресу: 667903, Республика Тыва, Тере-Хольский кожуун, с. Кунгуртуг, ул. Комсомольская, д.62, каб. Главы сумона Шынаанский или каб. заместителя председателя администрации сумона Шынаанский.

Справочную информацию о проведении конкурса можно получить по телефону 89235580001, 89233882339 и на официальном сайте администрации муниципального района «Тере-Хольский кожуун Республики Тыва» в разделе Хурал представителей сельского поселения сумон Шынаанский по адресу: <https://terehol.rtyva.ru/>, а также по указанному выше адресу.

солуннун сайтызы: //shyn.ru

электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru

Үндүрүлгениң тиражы: 3948

ТУРГУЗУКЧУЗУ:
Тыва Республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызы.
Кол редакторнуң хүлээлгезин күүседип турар
В.Э. Чанзан.
Редактор **К.К. Монгуш.**

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүн адреси:
667000, Тыва Республика
Кызыл хоорай, Красноармейская, 100

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:
Редактор — 2-01-35.
Үндүрүкчү редактор **М.О. Ондар** — 2-17-91.

Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш,
А.К. Ооржак — 2-17-94
Корректорлар В.О. Куулар,
Ч.Н. Мачык — 2-17-94

Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг коммуникациялар адырынга хай-гаарал талазы-биле федералдыг албанның Тыва Республика талазы-биле эргелели «Шын» солуну 2012 чылдың декабрь 3-те бүртүк-кээн. Херчилелдин дугаары — ПИ №ТУ17-00068.

Солунну «Тываполиграф» АН-ге парлаан.
(Индекс: 667000. Тыва Республика, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко, 1).
Солунда парлаттыг материалдарның авторларының бодалдары редакциянын ту-
ружу-биле дүүшпей барып болур. Айтыгынган саннары болгаш еске-даа фактылар
дындагылары дээш авторлар боттары харыылаар.
Чагылдыг индекс: хуу кижилерге — П6855, организацияларга — П6860
Солун неделяда үш катап үнер. Хемчээли 2 парлаар ама.
Номерни парлагже дужаганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 18.00.
Солун келбейн барганда, 2-11-52 телефонче долгаар.